

VAN ZOYS TOT SOEST

TIJDSCHRIFT VAN DE
"HISTORISCHE VERENIGING SOEST"

Foto omslag:

Landhuis Heidewijk, Banningstraat 3, Soesterberg.

Historische Vereniging Soest
Opgericht 8 mei 1980.

Bestuur:

Voorzitter : W.P. de Kam, Emmalaan 3, Soest
Secretaris : Mevr. W.J.M. Schalkx-Jongeling,
Korte Melmweg 21, Soest (035-6012769)
Penningsmeester : A.F.M. Krijger, Clemensstraat 54, Soest
Overige leden : R.P. van Dorresteyn, Kolonieweg 6a, Soest
A.J. van den Dijssel, Irenelaan 7, Soest
J.E.J. Hilhorst, Plasweg 57a, Soest
W.C.J.M. Peters, van Mecklenburglaan 24, Soest
Mevr. J.M. van de Poll, Reigerpad 54, Soest.
W. Routers, Cimbaal 19, Soest.

Redactiecommissie : J.E.J. Hilhorst
W.P. de Kam
W.C.J.M. Peters
A.F.M. Krijger

Redactie-adres : Plasweg 57a, telefoon: 035 - 6018639
E-Mail: johhilh@casema.net

Homepage : www.soest.nl/hvs

Omslag : W. Routers
Grafische verzorging : Drukkerij Practicum BV, Torenstraat 22a, Soest
Alle rechten voorbehouden.

Overname uit deze uitgave is alleen toegestaan na schriftelijke toestemming van het bestuur van de Historische Vereniging Soest.

DE ANNALEN VAN HET ST. JOSEFS-GESTICHT (3)

Een selectie uit de jaren 1888-1920

Joop Piekema

15 mrt 1888: De feestelijke intocht heeft plaats van den Burgemeester van Soest, den edelachtbaren Heer Loten van Doelen Grothe en zijne gade vrouwe R.M. van Weede, terugkeerende van hunne huwelijksreis. De stoet bestaat uit 125 ruiters te paard en eenige rijtuigen met 2 paarden bespannen; te 2 uren houdt zij stand vóór het Gesticht. Zuster Marie Paul, Hoofd der St. Michael School, begroet het echtpaar in korte woorden; de schooljeugd biedt na eene korte toespraak eenen prachtigen bloemenruiker aan benevens de woorden in schrift van het 3 stemmig Welcomslied dat de leerlingen ter eere der jonggehuwden zingen, waarna deze, blijkbaar zeer dankbaar en voldaan, weder door den stoet in beweging worden gezet en den weg vervolgen.

17 mrt 1888: De Herder van Soest, de zeereerwaarde Heer Pastoor van Peer, viert zijne 57 ste verjaring. Van de scholen van het Gesticht wordt Zijne Eerwaarde door de leerlingen met gelegenheidsliederen en gedichten geluk gewenscht en begroet.

15 jun 1888: Door de zorg van den weleerwaarden Heer Pastoor H. van Peer is de grafkelder der zusters met eene hardsteenen zerk met kruis gedekt en met een zwart ijzeren hek omgeven.

28 jul 1888: Daar bijna al de schoolleerlingen door de Mazelen zijn aangetast kan de jaarlijksche Prijsuitdeeling heden niet plaats hebben en begint de vacantie zonder eenige feestelijkheid in de St. Michaël- en in de Bewaarschool.

01 aug 1888: De Normaalschool wordt voor goed gesloten en verplaatst naar het Moederhuis te Amersfoort waar de ruimte aanmerkelijk is toegenomen door den aankoop van 2 huizen. De kweekelingen 10 in getal gaan vacantie houden bij hare ouders tot 17 september, om dan hare verdere opleiding in het Moederhuis te ontvangen.

16 jul 1892: De kinderen der Openbare School, de jongens der Bijzondere R.K. school te Soest, de leerlingen der Openbare School te Soesterberg en die der St. Michaël- (meisjes) School vergaderen in den tuin van het Gesticht van door den kapelmeester van het 3e regiment infanterie den Heer van Aken, te zamen in den zang geoefend te worden voor de aubade der Koningin.

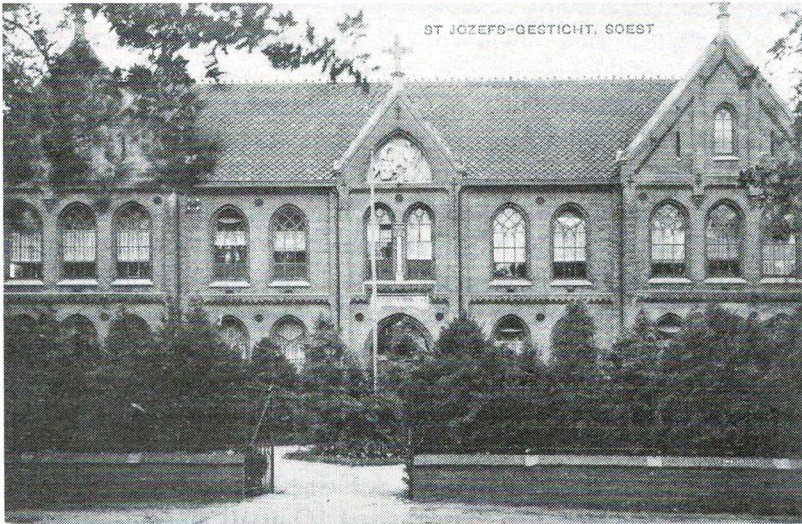
31 aug 1892: De schoolkinderen vergaderen aan het Gesticht, zij worden met oranje versierd, met oranje of driekleurige vlaggen gewapend en wandelen in pas en maat in rijen van 8, voorafgegaan door den kapelmeester, den Heer van Aken en zijne 44 muzikanten, die onderweg prachtig musicceeren, naar het Lustslot Soestdijk. Te 10 uren verschijnen Koningin Wilhelmina en de Koningin Regentes Emma, in het wit gekleed, voor het Paleis en de 1500 kinderen brengen na een luid aangegeven "hoera", de aubade, welke onder begunstiging van gewenscht weder uitmuntend voldoet - 2 meisjes van het Gesticht, en 10, tezamen der scholen van Baarn en Eemnes, bieden der Koningin een prachtig bloemenstuk en voor elke school prijkt een toepasselijk schild. De koninginnen betuigen hare dankbaarheid; de kinderen worden door de burgemeesters van Baarn en Soest op krentenbroodjes en melk onthaald.

01 jun 1897: De St. Michaël-school verliest hare Rijks-subsidie, daar zij volgens de tegenwoordige wet 4 maanden na de openstelling daartoe, voor méér dan honderd leerlingen, - behalve het hoofd der school Zr. Marie Paul - 2 Onderwijzeressen aan zich moet hebben en zij heeft er maar ééne, - Zuster Marie Agnes -; het Moederhuis kan geene tweede religieuze onderwijzeressen leveren en de weleerwaarde Heer Pastoor weigert eene leeke onderwijzeres toe te laten, zoodat, na verloop van 4 maanden, de moeite en pogingen aangewend om de rijkssubsidie te bekomen, verijdeld en verloren zijn en de school weder even als te voren eene niet gesubsidieerde bijzondere school is. Tot de gemelde pogingen - waarvan hier sprake is - behoort ook de vergrooting der school; in den achterwand derzelve is eene deur aangebracht welke toegang geeft tot een ruim local; waar thans de 3 laagste klassen onderwezen worden; de plaats welke deze vroeger innamen, is thans bezet door eenige leerlingen, die hare schooljaren voleind hebbende, dáár verder zich bekwamen in naaien, stoppen, mazen, merken, knippen.

16 okt 1897: De drie koeien van het Gesticht lijden in de weide aan mond- en klauwzeer; haar wordt eene medaille van den H. Benedictus aan de hoornen vastgemaakt; zij worden goed verzorgd.

28 okt 1897: Het vee is van mond- en klauwzeer genezen en geeft weder goede melk.

01 nov 1897: Doordien een spoorweglijn wordt aangelegd van Soest-Baarn-Utrecht heeft de Spoorweg Maatschappij een stuk gronds behoorende aan het Gesticht gekocht en wel 36 roeden voor f 324,--.

Voorzijde van het St. Josefs Gesticht, prentbriefkaart ca 1920.

15 feb 1898: Het vorige jaar werd de St. Michaël-school door het rijk niet gesubsidieerd daar het getal kinderen te groot was voor 2 onderwijzeressen; thans nu het onderwijzend personeel der school uit 3 gediplomeerden bestaat, is zij opnieuw heden voor de Rijkssubsidie geopend.

31 aug 1898: Hare Majesteit Koningin Wilhelmina heeft hare 18 jaren bereikt; haar kroningsfeest wordt in de St. Michaël- en in de Bewaarschool gevierd, weshalve de gemetselde speelplaats met groen, met vlaggedoek en het beeld der jeugdige vorstin versierd is, dáár worden de gezamenlijke leerlingen door het gemeente-bestuur heel bijzonder onthaald op chocolade, krentebroodjes, taartjes, bruidssuiker, chocolade-tabletten, terwijl aan de leerkinderen voor ieder gezin de beeltenis der Koningin in glas en lijst, ter herinnering aan het schoone feest wordt medegegeven. De vlijtigste en braafste leerlingen ontvangen een koperen gedenkpenning met het beeld der Koningin en het jaartal der kroning; zulks een penning ontvangt ook het Hoofd der school. De burgemeester van Soest, de edelachtbare Heer Loten van Doelen Grothe komt eene toespraak houden tot de leerlingen en vermaant haar hare Koningin te blijven achten en beminnen, waarna de kinderen zeer blijde en voldaan huiswaarts keeren.

07 jan 1906: Zondagavond half zes ontstond door onbekende oorzaak brand in de boerderij. Geholpen door de buren en anderen werden met veel moeite 2 koeien gered, als ook 1 vet en 4 magere varkens. Twee beste melkkoeien waren reeds door de rook gestikt. Spoedig was een menschen massa op de been, om hulp te bieden. De slang der waterleiding werd aangesloten zoodat men spoedig den brand meester was. Behalve 2 koeien verbrandde al het landbouw gereedschap wanmolen zeeften enzovoorts enzovoorts. De boerderij was verzekerd; het vee en de inboedel niet. Door de assurantie werd voor de schuur f 1.300,-- uitbetaald, bovendien f 100,-- voor gereedschappen.

01 mrt 1906: Met het oog op de later te bouwen nieuwe scholen, wordt de nieuwe boerderij achter in den tuin gebouwd.

03 apr 1906: Wordt de nieuwe boerderij reeds in gebruik genomen en de nieuwe koeien gestald en varkens opgelegd. De geheele boerderij met een haag afgesloten.

04 mei 1908: Plechtige inwijding der St. Jozef(jongens)school (thans Montessorischool, achter de Visserstaete). Om 10 uur plechtige H. Mis, opgedragen door de Directeur van het groot seminarie Rijsenburg, C. Houtman, geassisteerd door de geestelijke inspecteur pastoor Staring en de Eerwaarde Heer B. Batenburg (is een broer van huisarts J.G.A. Batenburg). Monseigneur Konings hield de feestrede, waarbij 36 genoodigden in de voorste (rijen) hadden plaats genomen. Waaronder Burgemeester en Wethouders, Schoolopzieners enzovoorts. Om 12 uur waren de kinderen opgesteld op de speelplaats, 90 van de bewaarschool met vlaggetjes, 170 kinderen der leerschool en 16 der naaischool. Onder het zingen van het Vlaggelied togen de genoodigden en belangstellenden door de 2 rijen kinderen heen. Reeds vooraf hadden de Heeren Zangers zich opgesteld in de school. Nadat Pastoor en Kapelaans zich met superplie en stola bekleed hadden, hieven de zangers het "Veni Creator" aan; daarna werden de kruizen gewijd, en een toepasselijk woord door de Eerwaarde Heer Pastoor gesproken. Onder het ophangen der kruizen trokken de kinderen de school binnen en zongen een welkomslied. Toespraak door een groot meisje, voordracht van 4 kleintjes, waarna het zangkoor een prachtige Cantate aanhief en werd besloten met een door alleen staande gezongen "Wien Neerlands bloed" enzovoorts. De genoodigden bleven nog ruim een uur vertoeven en een en ander gebruiken, terwijl de kinderen onthaald werden op chocolade en krentebroodjes. Ook de zusters en verpleegden werden ruim getraceerd. Door de goede zorgen der Eerwaarde Heer Pastoor J.P. Reijmer werden de scholen ruim voorzien van leermiddelen. Voor het meubelement werd in de Gemeente gecollecteerd.

05 mei 1908: Met 176 kinderen is de nieuwe school begonnen, verdeeld in 8 klassen welke om de 9 maanden verhogen. (.....).

10 mei 1909: Bezoek aan de scholen van de Burgemeester (Loten van Doelen Grothe) en Mevrouw ter gelegenheid der blijde viering der geboorte van Prinses Juliana. Zijn Edelachtbare en Mevrouw onthaalde de kinderen op beschuiten met muisjes en sinaasappelen, de scholen waren voor die gelegenheid met groen en oranje versierd. De kinderen zongen toepasselijke liederen.

23 dec 1909: Jaarlijksche goeditdeeling aan 146 kinderen die allen met een pakje van 3 á 4 stuks waaronder 20 jurken blijde naar huis gingen. De Eerwaarde Heer Pastoor en Kapelaans, 2 onderwijzers en eenige belangstellenden waren er bij tegenwoordig.

02 apr 1914: De Maatschappij Electricch bedrijf maakt een begin met de aanleg van het electriche licht. Op aanvraag van den Heer H. van 't Klooster gratis aangelegd met bijlevering van ornamenten. Een ornament met drie lichten voor de spreekkamer cadeau van den Heer Parmentier te Baarn. Aanleg voor electricch strijken met 2 bouten, 1 kruik en melk warmer cadeau.

13 okt 1914: Belgische vluchtelingen worden in huis opgenomen. Acht ledikanten worden in de Refter opgezet en de kapelkamer tot eetkamer ingericht.

10 sept 1917: Hare Majesteit Koningin-Moeder bezocht het Gesticht. Om 5 uur reden de Koninklijke rijtuigen de voortuin binnen tot voor de looper die over den stoep heen de geheele vestibule bedekte. Hare Majesteit de versierde vestibule binnen tredend gaf soeur Superieure de hand, en zeide heel vriendelijk: "U is zeker de Moeder Overste". Daarna begaf zij zich naar Mijnheer Pastoor Reijmer die uit zijn wagentje H.M. welkom heette, en te kennen gaf, hoezeer zusters en oude van dagen Haar bezoek op prijs stelde en ten zeerste waardeerde enz. enz. Het oudste dochtertje van Dr.Rupert bood Hare Koninklijke Hoogheid een bouquet aan. (.....) In de mannenzaal vroeg H.M. naar hunne werkzaamheden, leeftijd enz. en deelde zakjes sigaren uit. Gerrit van Hees bedankte uit aller naam waarna de Koningin-Moeder hem de hand gaf. De keuken werd bezichtigd en vandaar bezoek bij alle vrouwen die elke een zakje met versnaperingen ontvingen. (...) Na over de handwerken in de school gesproken te hebben, begaf H.M. zich in de benedensprekkamer om Hare handtekening in de Annalen te zetten, en gaf een envelop met f 20,-- voor de zusters. (...) De Zusters dankbaar voor den goeden afloop van dit Hoog bezoek, gingen naar de Kapel en baden een Te Deum om O.L. Heer te danken.

29 mei 1918: Een houten loods wordt opgezet en met 5 fornuizen voorzien om te koken voor de Gemeente. Twee maal per week erwtensoep en 1 maal karnemelkspap. 6 á 700 liter per keer. Twee slaggers halen te 4 uur ieder 200

liter terwijl het overige hier wordt verkocht à 12 cent per liter. Alles staat onder beheer der Zusters, en bij de uitverkoop is een agent van politie zoodat alles met orde en geregeld gaat.

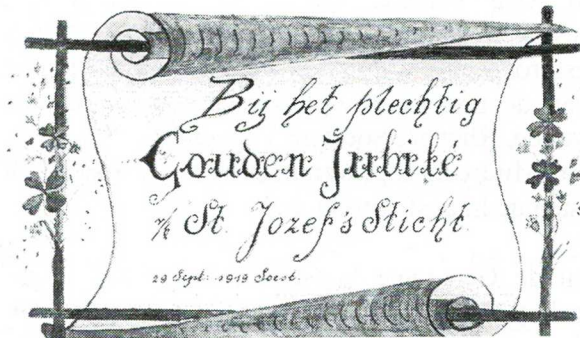
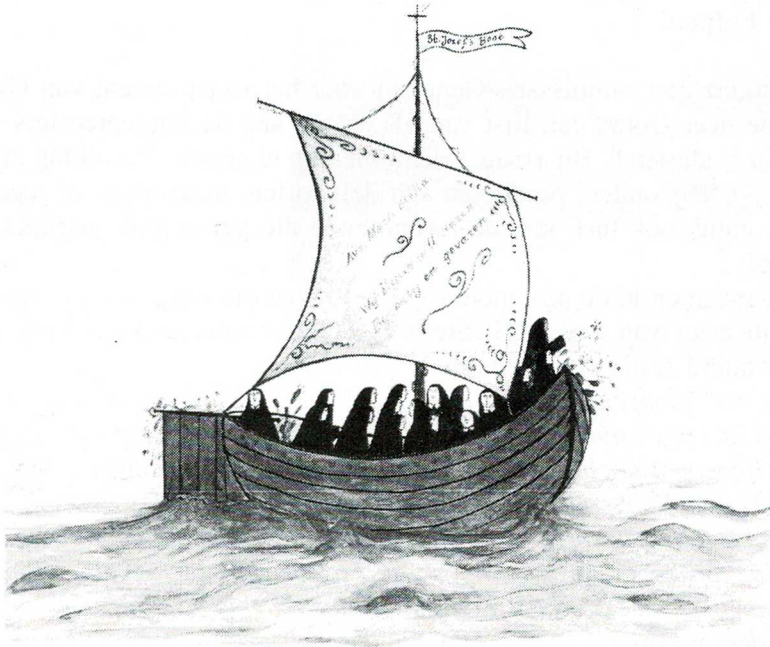
29 sept 1919: Op de feestmorgen werd te 6.30 uur het H.Misoffer opgedragen op onze keurig versierde kapel door de Zeereerwaarde Heer Pastoor A.G.H.Vossenaar, onder de H. Mis gingen allen tot de H.Communie. (.....) Daarna naar de speelplaats om de optocht der kinderen te zien voorbij trekken. Dit was een treffend gezicht. Beschenen door een heerlijke herfstzon trok de stoet van bijna 500 kinderen voorbij. Vier groote meisjes droegen een versierde baar waarop een reuzen bloemenmand wit met groen. Vier kleine meisjes droegen ellelangen guirlandes die van de baar afhingen. Anderen droegen groote bogen met groen en witte bloemen - vaandels met opschriften - vele kinderen droegen bloemen of vlaggen - de jongens hielden kleppermarsch met blauwe petten enz. enz. De zeereerwaarde heer Pastoor en verschillende Heeren Geestelijken vormden de achterhoede der stoet. De Zeereerwaarde Mère en Soeur Supérieure werden verzocht met de zusters plaats te nemen in de rijksversierde school. (.....) Ook het R.K.Zangkoor liet zich hooren en voerde met de Symphonie begeleid, een Cantate uit "Kloosterjubel" - zeker een der schoonste stukken welke wij hoorden. (.....) De Zeereerwaarde heer pastoor A.E.C.Vossenaar nam het woord en bood namens de feestcommissie het cadeau aan, bestaande uit een eikenhouten boekenkast, 2 tafels, 20 stoelen, een vloerzeil en de zaal in donker eikenkleur geschilderd (.....).

01 okt 1919: De Commissaris der Koningin, van het Gouden feest vernomen hebbende, kwam met den Burgemeester en zijn griffier zijn felicitatie aanbieden. Reeds tevoren waren Burgemeester Beaufort heeren Wethouders en Gemeentesecretaris (Benschop) hunne wenschen kunnen aanbieden.

BRON:

ANNALEN VAN HET ST. JOSEFS GESTICHT TE SOEST, 1869-1962 (ORIGINEEL IN ARCHIEF OLV VAN AMERSFOORT, DEELS IN KOPIE GEMEENTEARCHIEF SOEST).

N.B.: IN EEN ENKEL GEVAL IS, TER VERDUIDELIJKING OF AANVULLING, AAN DE OORSPRONKELIJKE TEKST EEN TOEVOEGING GEDAAN. DE TOEVOEGDE TEKST IS DAN TUSSEN HAAKJES GEPLAATST.

Feliciteatie bij het 50 jarig bestaan van het St. Jozefs Gesticht op 29 september 1919, aangeboden door de Zusters OLV van Ootmarsum. Op het zeil staat te lezen: "Ave Maris Stella. Wij blijven op U staren. Bij ontij en gevaren".

DIRK VAN DEN HEUVEL (1880-1963), DE LAATSTE TURFSTEKER VAN SOEST

Dick van Fulpen.

In 1815 stuurt de Commissaris-Generaal voor het Departement van Oorlog ad interim, de heer Goltz, een lijst van 38 vragen aan de burgemeesters van alle plaatsen in Nederlandⁱ. Bij vraag 1 dient men op te geven 'Bevolking in zielen', bij vraag 27 'Bijzondere producten van delfstoffen, hetzij pijp- of tegel-aarde, ijzer-erts, gelijk ook turf, met de kwantiteiten die gewoonlijk jaarlijks worden opgeleverd.

Ook de gemeenten in de provincie Utrecht kregen die vragenlijst voorgelegd en de burgemeester van Zoest, G. Steijn van Hensbroek, antwoordt bij vraag 1: Vijftienhonderd zestig personen, bij 27 geeft hij op:

"Deze gemeente geeft een soort van leem, welke gedroogd een geelachtige couleur aanneemt, en zeer geschikt is voor het metzelen van bakovens. Edoch wordt niet of zeer wijzig buiten de gemeente vervoerd. Ook graaft en zoekt men in de hei groote en kleine straatsteenen. Voorts wordt alhier een ligte kwantiteit turf gestoken en gebaggerd, als ook plaggen gemaaid, zoo wel om te branden als ter mesting, Van de turf jaarlijks een zes à zeven duizend tonnen gebaggerd en gestoken en naar elders vervoerd."

Andere plaatsen waar volgens opgave van de burgemeesters veen werd gebaggerd of gestoken waren: Abcoude, Kortenhoef, Mijdrecht, Tienhoven, Vinkeveen, Westbroek en Wilnis in het westelijke plassengebied. In het oostelijk deel van de provincie: Amerongen, Doorn, Driebergen, Hoogland, Leersum, Renswoude, Rhenen, Soest en Veendaal.

In het westen was Mijdrecht topleverancier met jaarlijks 3 à 400.000 ton, Soest haalde in het oosten de hoogste productie!

Op de kaart van de Gemeente Soest van rond 1866ⁱⁱ, waarvan hierbij het Soesterveen is weergegeven, zijn duidelijk enkele veenputten aangegeven tussen de Veensloot en Wiexsloot.

Dirk van den Heuvel (1880-1963) woonde, na zijn huwelijk in 1906 met Jans Tolboom (1880-1958), in een huisje bij Bart Hilhorst aan het Oude Grachtje 5, waar hij als knecht in dienst was. Na korte tijd betrokken zij een huis aan de Veenzoom 1 en begon hij een boerderij. Zijn land lag aan de overkant en strekte zich uit in een brede strook tot aan de Veensloot die toen al Oude Gracht werd genoemd. Deze sloot ontstond bij een wel precies aan het einde van het land van Dirk.

Het stuk grond direct aan de Veenzoom was nog erg ruig en begroeid met struiken en bomen.

Dirk heeft die vrijwel allemaal stuk voor stuk gerooid en de wortelstronken verwijderd.

Toen dat allemaal in orde was en er een mooi stuk bouwland was ontstaan gebruikte hij een deel daarvan om een nieuw woonhuis te laten bouwen, Veenzoom 2 dat er nu nog staat en bewoond wordt door kleinzoon Ton van den Heuvel! Omstreeks 1918 is het gezin verhuisd van nummer 1 naar 2.

De luchtfoto is gemaakt kort voor 1956; zoon Hannes had het bedrijf inmiddels van zijn vader overgenomen en de nieuwe stal was nog niet gebouwd. In deze stal zou in oktober 1956 het 50-jarig huwelijksfeest van Dirk en Jans gevierd worden, nog net voor de winterstalling van de koeien van Hannes.

Het weiland begon direct achter het erf. Rijk van den Heuvel, een broer van Dirk, woonde Oude Grachtje 3 (nu de kinderboerderij). Zijn land liep ook tot aan de Veensloot en grensde aan dat van Dirk.

In het land van Dirk bevond zich nog een veenput en hij heeft er jaren lang daar zijn turf gebaggerd en gedroogd dat hij o.a. gebruikte voor het stoken van de kookpot ten behoeve van het voer voor de varkens.

Tot aan de Tweede Wereldoorlog heeft Dirk er turf gebaggerd en gestoken.

Op de foto gemaakt in de zomer van 1938 (al eerder in Van Zoys tot Soest gepubliceerd) zien we schoonzoon Joop van Fulpen, die met een kruiwagen turf van het land komt.

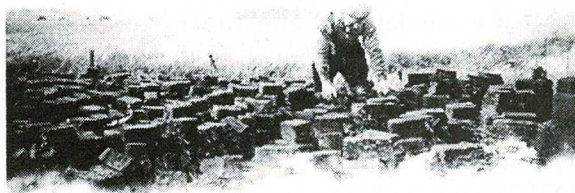
Maar ook na de oorlog is Dirk nog bezig geweest met het omwerken van bagger tot turf.

Dat was op een stukje veengrond op het land van zijn broer Rijk aan de zogenaamde Dorpsstreek, die liep van het eind van het toenmalige Oude Grachtje, kort bij Bloemisterij Van Oest, tot aan de Wieksloterweg. Er was ook een pad dat bij Van Oest begon en langs de boerderijen van De Beer en Van Duinkerken liep, maar dat maakte voor de huisnummering deel uit van het Oude Grachtje.

Rijk van den Heuvel woonde aan Oude Grachtje 3, waar nu de kinderboerderij in is gevestigd.

De streek maakte bij de boerderij van Van Duinkerken een bocht naar links en 50 meter verder weer naar rechts, liep langs het gebied van Natuurmonumenten, bij ons Soesders beter bekend als 'het natuurbosje'.

Direct na dit bosje was er een weiland en een duidelijk herkenbaar stukje veengrond. Dat is de plaats waar Dirk, *de laatste turfsteker van Soest*, nog tot het midden van de jaren vijftig zijn turf heeft gemaakt, waarschijnlijk de laatste turfjes uit het Soesterveen...

Op de foto (zomer 1938), zien we Dirk bezig met het stapelen van de turfjes.

¹ De Utrechtse gemeenten in 1815 in vraag en antwoord / [bewerkt door] J.G.M. Boon e.a. – Uitgave van de provincie Utrecht : 1972. – 1e Herdruk 1976.

² Gemeente atlas van de provincie Utrecht. Naar officieele bronnen bewerkt / J. Kuyper. – Leeuwarden : Hugo Suringar. – Herdruk 1986 bij B.V. Fortesta te Groningen.

VAN OORSPRONG..... (deel 6)

Marcel Vossestein

Aan de hand van het notulenboek van de voorloper van het IVN-Eemland blikken we terug op het ontstaan van de natuurbeschermingsactiviteiten in Eemland. In krachtige penne streken staat het op het schutblad:

*Notulenboek der Natuurwacht Vereeniging
"Eemland" gevestigd te Soest*

In een zwierig handschrift is het opgetekend: het ontstaan van het actief beschermen van de natuur. Uit eerbied hieronder ook ditmaal de letterlijke weergave van de eerste bestuursdaden in oorlogstijd.

Deze aflevering gaat over de Algemene Vergadering. Met vrijwel alle ondervindt de vereniging in oorlogstijd tegenslagen. Er zijn veel gebreken en niet iedereen werkt mee. Maar men probeert er het beste van te maken.

Algemene Vergadering op Woensdag 27 Mei '42

Hotel Trier te 3 uur.

Aanwezig de Hr. Wielenga, Hiemstra, Herwig Celosse, De Lange, Diamant, v. Dorssen, v. Tatenhove, Kist, Kraayenhage, Rowe en Vellenga;

De voorzitter opent de vergadering en heet de aanwezigen, in 't bijzonder den Heer Hiemstra welkom.

Hij wijst er op hoe wij nog steeds in hoogst moeilijke omstandigheden moeten werken, doch dat wij verder zijn dan vorig jaar. Wij kunnen en zullen ons werk doen. Verleden jaar toch ontvingen wij eerst in September toestemming om het werk voort te zetten.

Het is jammer dat verscheidene contribuanten bedanken en klagen. Zij zeggen: "de natuur is al zoo geschonden wat nut heeft het werk van de Natuurwachten." Het bestuur oordeelt dat juist nu de natuurwacht noodig is. Er is inderdaad veel afgebroken, dat gelukkig is nog veel meer gebleven. Dat moeten wij trachten te behouden en een beroep doen op 't publiek om mede te werken.

Is er het vorig jaar sporadisch gewerkt, nu moet er krachtiger gewerkt worden.

Hierop worden de notulen v/d vorige Algemene Vergadering 15 Mei 1941 voorgelezen en goedgekeurd.

De Hr. Celosse vraagt naar aanleiding v/d notulen hoe het gesteld is met "de doorgang naar Soesterberg". De voorzitter deelt mede dat hiervan niets zal komen.

De voorzitter memoreert nog hoe hij bezoeken gebracht heeft bij de Hr. v. Schaick en Rinke Tolman, die wel eenige toezegging deden tot hulp bij de propaganda, doch hiervoor weinig animo toonden.

Verslag Kas Commissie.

De Hr. Herwig brengt namens de Commissie een kort verslag uit. De boeken en bescheiden zijn "in orde bevonden en het saldo is momenteel f 80,08."

Vele kwitanties zijn echter geweigerd en teruggekomen.

De voorzitter licht toe dat indertijd verschillenden een bijdrage ineens stortten, zonder bepaald lid te worden. Dezen ondersteuners zijn echter opnieuw kwitanties gepresenteerd in de hoop dat zij hun bijdrage zouden bestendigen.

Ook was in vele gevallen niet precies bekend of het een gift voor één keer was geweest op een vaste bijdrage, vandaar dus de vele weigeringen.

De voorzitter bedankt de Heer Herwig voor zijn werk en toelichtingen.

De bestuursverkiezing.

In 1942 treedt volgens rooster de penningmeester af. Deze wordt door 't bestuur opnieuw kandidaat gesteld en door de vergadering gekozen.

De Hr. Kist bepleit propaganda onder de leden die bedankt hebben.

De voorzitter memoreert hoe de Hr. de Lange, 2 jaar geleden, zich beijverd heeft om nieuwe leden te werven. Hij heeft toen 11 nieuwe leden geworven en twee werkende leden (natuurwachters).

De Hr. de Lange beklagt zich toen slechts weinig medewerking van de penningmeester en secretaris te hebben ondervonden.

Als de Voorzitter de Hr. de Lange aanzoekt nogmaals zijn krachten te willen inzetten voor het werven van nieuwe leden en 't opwekken van hen die bedankten, antwoordt de Hr. de Lange tot teleurstelling van de vergadering, dat hij zich daarvoor niet weer beschikbaar kan stellen.

De Hr. Kist vraagt of geen "circulaires van oprichting" over zijn om als propaganda-materiaal te worden gebruikt. Dit zal geschieden, voor zoover genoemde circulaires nog aanwezig zijn.

Overzicht werkzaamheden.

De Leider v/d Natuurwacht bespreekt het werk in 1941. Hoewel laat begonnen is er nog flink gepatrouilleerd door 13 natuurwachters. Nu telt hun aantal 11.

Twee aspirant-leden hebben geregeld meegelopen, helaas zijn beiden nu door hun werk verhinderd als natuurwachter dienst te doen.

In 1942 is op 10 Mei begonnen met patrouilleren. Een verblijvend feit is dat er nu goede medewerking is van Burgemeester en Politie.

Als de Leider mededeelt dat enkele natuurwachten ook brandwacht hebben gelopen, ontstaat een levendige discussie over de kwestie welke instantie hiertoe opdracht gegeven heeft.

Ten slotte blijkt dat de Luchtbescherming den Haag een slecht geredigeerde circulaire heeft rondgezonden aan de burgemeesters welke op diverse wijzen is uitgelegd.

De Hr. Hiemstra zegt dat de bedoeling is geweest het benoemen 't bewaken van boerderijen, hooibergen enz.

De Leider bespreekt vervolgens de terreinen en 't contact met andere natuurwachten.

De terreinen zijn vrijwel hetzelfde. Geconstateerd kon worden dat meer vernielde fietspaden gerepareerd worden. Ook het fietspad naar Den Dolder schijnt weer vrijgegeven te zijn. Er wordt hoofzakelijk gepatrouilleerd in de vakken III en IV. De samenwerking met Baarn wacht op de vergadering van alle leiders der omliggende natuurwachten, waarop tevens afbakening der terreinen behandeld zal worden. Contact volgt dan vanzelf.

De Hr. Hiemstra deelt mede dat afd. Amersfoort dit jaar niet zal werken en dat zij hoopt dat afd. Eemland een oog zal houden op het aangrenzende terrein.

De Hr. Kist vraagt of het de taak is van den Leider of van het bestuur v/d Vereniging om natuurwachten te werven.

De Voorzitter zet uiteen: de propaganda is een bestuurstaak, de Natuurwachten en ook de werving ressorteren onder den Leider.

De Hr. Kist vindt dat er te weinig natuurwachten zijn, zelfs voor Soest; Eemnes en Baarn kunnen door ons in 't geheel niet worden geholpen.

De Hr. Hiemstra vertelt hoe de Hr. Broekhuizen (Baarn) klaagt over de groote verwoestingen aldaar, ook de intendant klaagt. Baarn vraagt om hulp van Soest.

De Hr. Hiemstra heeft Baarn er op gewezen dat de Vereniging bereid is te helpen, doch zij heeft geen natuurwachten genoeg en zou deze ook nooit kunnen zenden vanuit Soest.

Er moeten in Baarn en Eemnes zélf natuurwachten gevonden worden. Die zullen dan een onderafdeling kunnen worden van "Eemland", eventueel met een eigen hulpleider.

De Bond zal niet goedvinden dat Baarn een aparte natuurwacht vormt, Baarn blijft onder "Eemland".

De Hr. Wielinga acht nu de tijd gunstig om weer met Baarn te onderhandelen.

De Hr. Hiemstra verklaart zich bereid om eventueel de besprekingen met Baarn bij te wonen als vertegenwoordiger van 't Hoofdbestuur.

De Hr. Celosse rapporteert dat de domeinen niet toegankelijk zijn voor de natuurwachters, alleen voor houders van toegangskaarten.

De Hr. Hiemstra houdt de natuurwachters nog weer eens voor dat zij niet anders moeten doen dan overredend en opvoedend optreden. Eventueel overtredingen verder uitzoeken en rapport indienen bij den Leider. Deze kan dan gaan klagen bij den burgemeester of hoofd politie.

De Hr. Celosse vindt het werken nu zeer ontmoedigend.

De Hr. Hiemstra begrijpt dit, doch herhaalt: Wij moeten nog veel slikken, wij zijn een jonge beweging, nog weinig bekend. Eerst langzaam zullen wij terrein winnen en waardeering vinden.

De Hr. Celosse wijst op 't verwaarlozen van banken en blokhutten. Wat al stuk is, wordt door 't publiek verder afgebroken, waar vuil ligt, wordt vuil bij gegooid.

De Hr. Kraayenhage deelt mede dat een en ander den autoriteiten bekend is. Er zijn 2 banken gemaakt, er is hout enz., doch er zijn geen werkkrachten.

De Hr. Kist zoekt geen politionele bevoegdheid, maar zag gaarne meer medewerking van de politie.

De leider is nog onlangs met een rapport over een onhoudbare situatie op particulier terrein op de Birk naar den Inspecteur geweest. Deze antwoordde: "dat gedeelte wordt bewaakt door een agent en van hem heb ik nog nooit iets er over gehoord."

De Hr. Celosse zegt: "particuliere grondbezitters moeten oud hout op hun terreinen opruimen doch dat gebeurt lang niet overal en ook niet in de Gemeente bosschen."

Is dit nog onze taak of niet - hiervan melding te maken?

Rondvraag.

Hoewel dit punt v/d agenda feitelijk al aangesneden is, wordt toch nog de rondvraag opgesteld.

De Hr. de Lange merkt op dat hij de voorzitter en de secretaris nooit in de bosschen ziet patrouilleren.

Het blijkt dat hoewel deze natuurwachters zich op Zondag niet beschikbaar stellen, zij echter geregeld in de bosschen komen op werkdagen.

De Hr. Hiemstra wekt nogmaals iedereen op tot voortzetting van het werk. De tijd is inderdaad moeilijk, doch wij moeten doorgaan. Er is alle reden van bestaan van onze natuurwachten. En nu het publiek binnen de landsgrenzen moet blijven, zal het bezoek aan deze streken zeer groot zijn dezen zomer.

Hij zegt namens den Bond bestuur en Leider en natuurwachten dank voor hun werken.

De Hr. Kist vraagt of de oproep v/d hulppolitie nog eenige invloed zal hebben op onze verhouding met de politie in 't algemeen. Hiervan valt nog weinig te zeggen, doch vermoedelijk zullen de natuurwachten er niets mee te maken hebben.

Hierna sluiting.

Wvd, Voorzitter,

De Secretaris,

G.H. de Lange

P.J. Vellenga.

HET ERF GROOTELOO AAN HET KORT END

(DEEL 1)

G.J.M. Derks

Inleiding

Graag voldoe ik bij deze aan het verzoek van de redactie om een artikel te wijden aan de vorig jaar afgebrande boerderij aan de Olijkeweg nummer 1. Hiertoe werden reeds eerder verzamelde gegevens bij elkaar gezocht, waarna door aanvullend onderzoek nog enkele hiaten in de kennis konden worden opgevuld. De recentere gegevens zijn veelal ontleend aan stukken uit het persoonlijke archief van de heer P.J. van den Breemer en aan mondelinge overleveringen. Vooral met betrekking tot de oudste geschiedenis van de boerderij zullen ongetwijfeld met veel speurwerk nog meer wetenswaardigheden boven tafel gehaald kunnen worden. Daarvoor was nu helaas geen tijd meer.

De boerderij was vroeger bekend onder de naam Grooteloo en had voor de Tweede Wereldoorlog als adres Kerkstraat 21. Nog eerder (omstreeks 1920) was het adres vermoedelijk Achterweg. De boerderij brandde af tijdens de hevige onweersbuien die op zaterdagmiddag 29 juli 2000 lange tijd boven Soest hingen en waarbij op verschillende plaatsen de bliksem insloeg. De brand op Grooteloo ontstond waarschijnlijk als gevolg van één van deze blikseminslagen.

De boerderij Grooteloo, Olijkeweg 1, 1996.

In Van Zoys tot Soest werd eerder (zijdelings) aandacht besteed aan de boerderij Grooteloo en haar eigenaren door de heer G. Staalenhoef in zijn artikelen over Margaretha Verhorst en haar verwanten (jaargang 12, nr. 4 en jaargang 13, nummer 1) en over de familie van Muijlwijck (jaargang 13, nr. 3 en 4).

Ouderdom en type

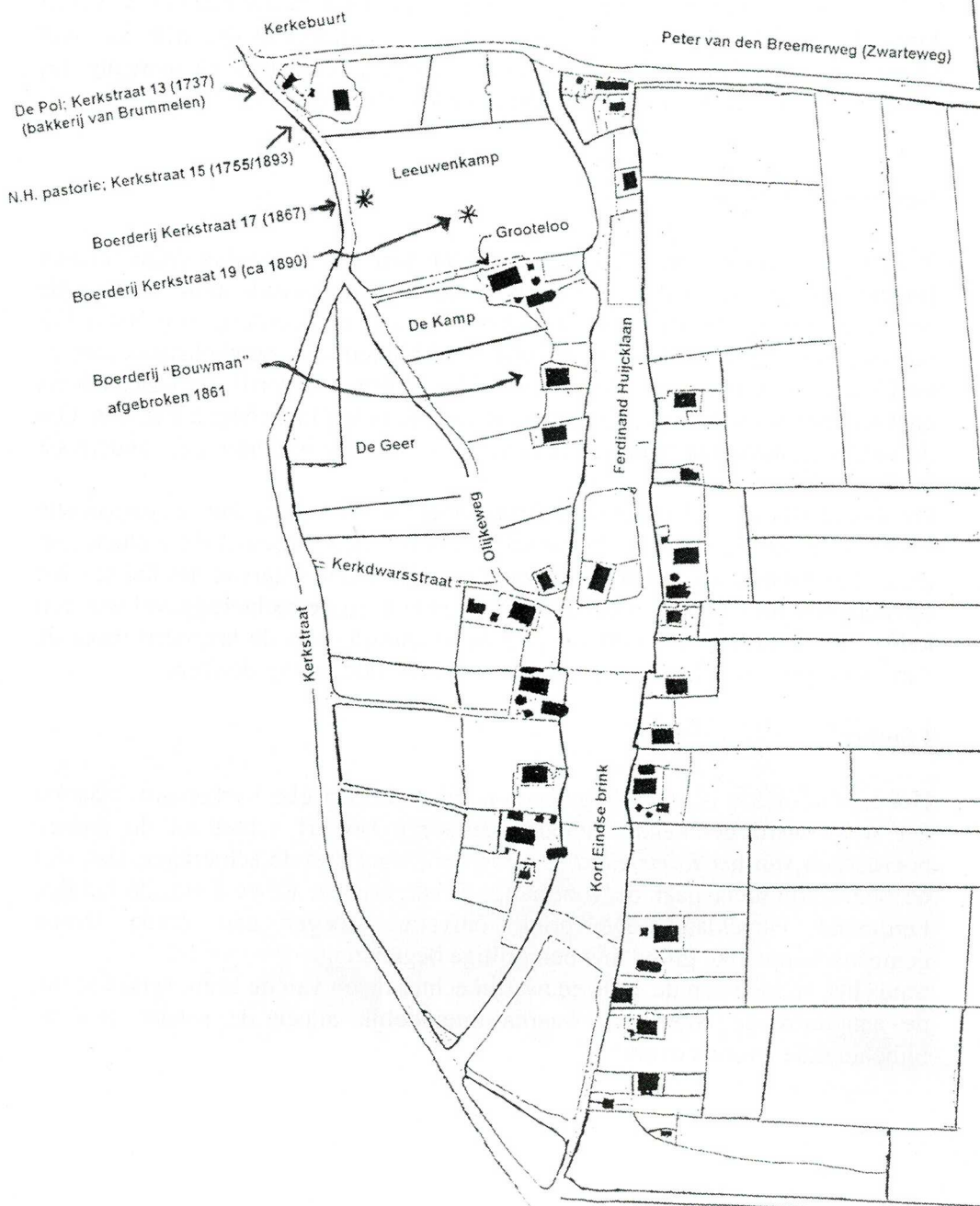
Volgens de opname in 1987 in het kader van het landelijke Monumenten Inventarisatie Project (MIP) dateert de boerderij uit de tweede helft van de 18de eeuw, dus uit de periode 1750-1800. Daarmee zou de boerderij zo'n 200 a 250 jaar oud zijn. Zoals verderop in dit artikel zal blijken is de bouwplaats echter veel ouder: ook omstreeks 1600 stond hier al een boerderij! De geschiedenis gaat niet onwaarschijnlijk zelfs terug tot de ontginning in de Middeleeuwen. Om dit verder aannemelijk te maken of te kunnen bewijzen is echter meer onderzoek nodig.

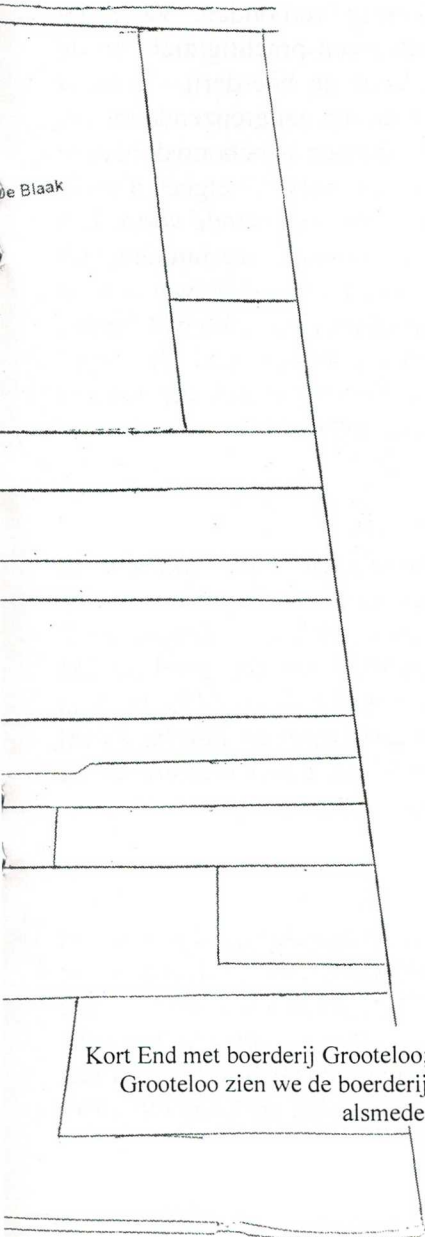
De boerderij was van het T-huistype met de nok van het woongedeelte evenwijdig aan de weg. De boerderij had een rieten, afgewolfd zadeldak met grijze nokvorsten. In de voorgevel zaten vier vensters, waarvan het linker - het opkamervenster - kleiner was dan de drie andere. In de rechterzijgevel was een kelderluik te vinden. De uitbouw aan de linkerkzijde van de boerderij dateerde van 1948. De stal in het achterhuis was van het middenlangsdeelttype.

Ligging

Het erf Grooteloo is prachtig gelegen nabij de historische Kerkebuurt, waartoe het soms werd gerekend. Vanouds behoorde het erf echter tot de grotere boerderijen van het *Korte Eind*. De boerderij staat met de achterzijde, dus met de bedrijfsruimten, naar de voormalige brink van het Korte Eind, de huidige Ferdinand Huycklaan. De brink omvatte vroeger een brede strook gemeenschappelijke grond met een grillige begrenzing.

Sinds het midden van de 19de eeuw zijn echter delen van de brink verkocht aan de aangrenzende eigenaren, waarna uiteindelijk alleen de rijbaan met de bijbehorende bermen overbleef.

Kort End met boerderij Grooteloo; bewerking van de kadastrale minuut van 1832. Op het erf Grooteloo zien we de boerderij, een kleine schuur en een grote schaapskooiachtige schuur, alsmede een vierkante en een ronde hooiberg.

De voorzijde van de boerderij was gericht naar de Olijkeweg, vroeger de Hoelstege, Holestege of Werrincxstege genaamd, dat als kerkpad fungeerde voor de bewoners. De naam Werrincxstege verwijst overigens naar de familie Werrincx die hier in de late Middeleeuwen grond bezat. Grooteloo was en is door middel van een eigen steeg met de Olijkeweg verbonden. Vanaf de Olijkeweg heeft men over de open landbouwgronden een prachtig zicht op de door oude bomen omgeven boerderij. De grond voor de boerderij - vroeger genaamd "Het Kampje" - hoort daar vanouds bij. Ook het aangrenzende terrein tussen de Olijkeweg en de Kerkstraat, dat nu met woningen is bebouwd, hoorde vroeger bij Grooteloo. De naam van dit perceel was "De Geer", hetgeen alles te maken had met de in de richting van de Kerkebuurt spits toelopende vorm. Ten noorden van de boerderij lag de zogenaamde "Leeuwenkamp", dat jarenlang tot de bezittingen van het klooster Marienburg hoorde. Omstreeks 1890 werd op dit land de boerderij van de heer Van de Grift gebouwd (Kerkstraat 19) en al eerder, in 1867, de boerderij/bakkerij van de familie Hilhorst, bijgenaamd "Broodje" (Kerkstraat 17). In de 19de eeuw hoorde bij het erf Grooteloo ook een perceel bouwland, gelegen achter de eng met daarop een schaapskooi.

De naam van de boerderij

Wat de ouderdom van de naam van de boerderij betreft kan opgemerkt worden dat deze minstens stamt uit de 17de eeuw. Als een van de schepenen voor de jaren 1652-1653 wordt namelijk benoemd ene "Elis Jan Eliz op Grooteloo"¹ De naam van de hofstede houdt duidelijk verband met de gelijknamige Amersfoortse familie, die de boerderij in de eerste helft van de 17de eeuw in haar bezit had. Onduidelijk is echter of de boerderij naar de familie (Van) Grooteloo is vernoemd, of dat juist het omgekeerde het geval was en dat de familie de naam van de hofstede tot haar familienaam maakte.

De oudst bekende eigenaren en huurders

Aan de zogenaamde Blaffaards (rekeningen) van het Oudschildgeld zijn de nu oudst bekende gegevens met betrekking tot het erf Grooteloo ontleend. Deze zijn bewaard voor de jaren 1600, 1686, 1716, 1725, 1736 en 1766.² De rekening voor het jaar 1600 geeft bovendien de eigenaar en verdere gegevens voor het jaar 1536/1539, waarin ene *Willem Lumansz* eigenaar blijkt te zijn van negen mergen land te Soest, die later deel uitmaakten van het erf Grooteloo. Het

land werd gebruikt door *Hendrick Adriaensz.* Over bebouwing wordt (nog) niet gerept. Noch Willem Lumansz, noch Hendrick Adriaensz wordt aangeslagen voor het huisgeld omstreeks 1525. Wel komt als eerste op de lijst voor ene Lumen Willemsz, hoogstwaarschijnlijk de vader van eerdergenoemde Willem Lumansz.³

Willem Lumansz was burger te Amersfoort en geboren omstreeks 1490. Op 12 maart 1561 legt hij, oud “ontrent t’ seventich jaer” een getuigenis af voor notaris Jacob van Hees op verzoek van het klooster Marienburch. Hij verklaart dan in Soest te zijn geboren en altijd gewoond te hebben bij het land van het klooster. Willem zal de goederen vermoedelijk hebben verkregen uit de nalatenschap van zijn vader Luman Willemsz. Deze was reeds in 1506 zuidwaarts geland van een camp lands gelegen tussen de brink en de “hoelstege” (Olijkeweg).⁴

De familie (Van) Grooteloo

Onduidelijk is nog wat er met de goederen is gebeurd tot in 1600. In dat jaar is *Willem Willemsz* te Amersfoort eigenaar van de negen mergen en *Goert Henricksz* gebruiker. Willem Willemsz was vermoedelijk een afstammeling (kleinzoon?) van Willem Lumansz, maar momenteel zijn mij nog te weinig gegevens bekend om dit verder aannemelijk te maken of te kunnen bewijzen.⁵

Het “goed van Willem Willems” komt ook voor in een archiefstuk van 1601. Daaruit blijkt dat op 25 juli van dat jaar de schout en de buurmeesters de hele brink in het Korte End langs liepen om te zien of er geen collectieve gronden illegaal waren bebouwd, afgegraven of van beplanting voorzien. Zo kwam men ook bij het goed van Willem Willems, bewoond door Goert Henricks, waar men constateerde dat er enige “ijpere poten” [= iepen?] verder van de sloot waren geplant dan was toegestaan. Goert Henricks werd vervolgens aangezegd om deze bomen te verplaatsen naar een afstand van een “roy” van de sloot, zoals vanouds gebruikelijk was.⁶

Willem Willemsz noemde zich ook *Van Groteloth* of *Van Grooteloo*. Mogelijk was hij ook de Willem van Grooteloo die in 1595 wordt vermeld als regent van de Armen van Poth te Amersfoort; dit kan echter ook zijn (gelijknamige) vader betreffen. Willem trouwde in Amersfoort in 1605 met Wilhelma van Weynckum, dochter van Mr. Reyner van Weynckum en Yda Poeyt. Onduidelijk is overigens of dit Willem’s eerste huwelijk was. Als “Willem Willemsz van Grooteloth” kocht hij op 19 december 1614 samen met zijn huisvrouw Juffrouw Wilhelma van Wenckum land te Bunschoten en assisteerde hij op 10 januari

1615 zijn zwager Basilius van Wenckum bij het opmaken van de huwelijksvoorwaarden bij diens huwelijk met Rudolpha van Lielaer.⁷

Willem van Grooteloo had slechts een dochter, namelijk Simonida van Grooteloo; zij trouwde in 1622 met Francois van Muijlwijk. Simonida moet dan nog zeer jong geweest zijn als zij een dochter was uit het huwelijk van haar vader met Wilhelma van Weyneckum, dat immers pas in 1605 werd gesloten. Willem van Grooteloo hertrouwde in 1627 met Margaretha Verhorst, dochter van Gerrit Aartsz Verhorst en Agniese Anthonisdr Dyer. Hij overleed in 1640 of 1641.

De familie Van Muijlwijk

Na het overlijden van haar vader erfde Simonida van Grooteloo de goederen van haar vader. Haar stiefmoeder Margaretha Verhorst, later - omstreeks 1646 - hertrouwd met jonker Jacob Botter, bezat het vruchtgebruik over deze goederen. Blijkens de uitzettingen van het huisgeld werd het erf Grooteloo door Simonida verhuurd aan Evert Claesz. Deze betaalde in 1644/1645 elf gulden, hetgeen duidt op een redelijk grote boerderij.⁸ Evert Claesz werd omstreeks 1580-1590 geboren en was in 1646/1647 schepen van Soest; het is nog onbekend wanneer hij is overleden. Later betaalde zijn schoonzoon Elis Jan Elisz, die in 1643 was gehuwd met Martina Evert Claeszdr. Hij bleef er vermoedelijk wonen tot aan zijn dood in 1679 of 1680. Zelf woonde Simonida ("Juffrouw van Muijlwijk") met haar ongetrouwde kinderen in de Langestraat te Amersfoort.⁹

Op 2 januari 1681 verdeelden de kinderen van Simonida van Grooteloo de nalatenschap van haar reeds lang overleden vader Willem van Grooteloo. Het recht van vruchtgebruik (lijftocht) dat haar stiefmoeder - Margaretha van der Horst (of Verhorst) - bezat met betrekking tot de goederen was inmiddels afgekocht. Het erf Grooteloo werd toegedeeld aan Willem Frans van Muijlwijk en diens zuster Juffrouw Anna Maria van Muijlwijk.¹⁰ Willem Frans woonde in 1675 in de Muurhuizen te Amersfoort. De jonkers Van Muijlwijk 'piesten nog wel eens buiten het potje': Willem Frans had een buitenechtelijke dochter genaamd Willemina van Grootloo, die in 1679 genoemd wordt in het testament van zijn broer Adam van Muijlwijk die zelf ook een buitenechtelijke zoon had, genaamd Jan van Soest, verwekt bij ene Sara Teunis!¹¹ Juffrouw Anna Maria was geestelijk niet geheel in orde: reeds in 1693 blijkt zij onder curatele te staan.¹²

Deze foto van omstreeks 1915 (??) is waarschijnlijk gemaakt op het erf van Grooteloo. De dame met de Soester kap is "Mengs Kors", ofwel Clementina Stalenhoef -van Klooster (1843-1942), de vrouw van Cors Stalenhoef, bakker in de "Gezonde Apotheek" in de Kerkebuurt. Daarnaast staan rechts Barbara van den Breemer-Kuijer en Peter van den Breemer en links met de rug naar de fotograaf de meid (?) en uiterst links de knecht (?).

Willem Frans van Muijlwijk en zijn zuster verhuurden Grooteloo aan Huijbert Ebbertsz Kool, die als gebruiker van dit erf wordt vermeld op de zettingen van het huisgeld over 1682, 1688 en 1691. Huijbert woonde eerder in Maartensdijk, op Weechgoed te Huis ter Heide en te Soesterberg. In 1703 blijkt Geurt Evertsz Hilhorst huurder te zijn; hij is ondermeer de voorvader van de "Piet van Riektak" van de familie Hilhorst.¹³ Geurt vertrok naderhand naar het Kerkpad (noordzijde) waar hij een boerderij had gekocht. De laatstgenoemde eigenaren van Grooteloo waren toen echter inmiddels overleden: Willem Frans in 1695 en zijn zuster Juffrouw Anna Maria in (of kort voor) het jaar 1704. Op 5 december 1704 werd ten behoeve van haar erfgenamen de waarde van haar nalatenschap geschat. Deze omvatte te Soest o.a. de Blaak, geschat op 300 gulden, en de helft van het erf Grooteloo c.a., geschat op 1500 gulden.¹⁴ Grooteloo kwam vervolgens in handen van jonker Aloysius van Muijlwijk, een van de zoons van Willem Frans van Muijlwijk. Aloysius was in 1723 getrouwd met Alijda van Lielaar, dochter van de Amersfoortse brouwer Gijsbertus van Lielaar. In 1715 was het erf Grooteloo verhuurd aan Peter Jelisz, afkomstig van Lunteren en in 1703 getrouwd met Marritje Cornelis Bouwman uit Soest.¹⁵ In 1734 blijkt ene Jan Hendrikse Bosch op Grooteloo te wonen; hij was waarschijnlijk gehuwd met Neeltje Cornelis van Rijswijk.

(Met dank aan: dhr. P.J. van den Breemer te Soest en mevr. J.W. van de Leemkolk-Wantenaar te Wijk bij Duurstede).

NOTEN:

(HUA = HET UTRECHTS ARCHIEF; GAS = GEMEENTEARCHIEF SOEST, GAA = GEMEENTEARCHIEF AMERSFOORT)

1. HUA, DORPSGERECHTEN, INVNR. 1903, FOL. 17.
2. GAS, OUD ARCHIEF, INVNR. 121.
3. HUA, ARCHIEF VAN DE STATEN VAN UTRECHT IN DE LANDSHEERLIJKE TIJD 1375-1581, INVNR. 373.
4. G. HILHORST. HET KLOOSTER MARIENBURG VAN DE H. BRIGITTA, OOK ST. SALVATORS-ORDE GENOEMD TE SOEST. IN: ARCHIEF VOOR DE GESCHIEDENIS VAN HET AARTSBISDOM UTRECHT, VIJFDE DEEL, TWEDE AFLEVERING. UTRECHT, 1878. BLZ. 250-251 EN 276.

5. WILLEM WILLEMS WAS VERMOEDELIIK VERWANT AAN DE AMERSFOORTSE FAMILIE VAN DE GLYNT, WAARTOE OOK BEHOORDE *LUMAN* HENRICKSZ VAN DE GLYNT, DIE LEEFDE VAN CA 1540 TOT CA 1615. DIENS BROER BARTHOLOMEUS EN ZUSTER CELIKEN DRAGEN IN 1596 LEENGOEDEREN TE SOEST OVER AAN WILLEM WILLEMSE [= VAN GROOTELOO?!] EN AALKEN WILLEMSE.
6. W. VAN ITERSON. DE HISTORISCHE ONTWIKKELING VAN DE RECHTEN OP DE GROND IN DE PROVINCIE UTRECHT. 1932. (BLZ. 582) EN GAS, OUD ARCHIEF, INVNR. 80.
7. GAA, NOTARIEEL ARCHIEF, INVNR. AT 002 B 004 (NOTARIS JOHAN VAN INGEN), FOL. 123 EN 154.
8. GAS, OUD ARCHIEF, INVNR. 124.
9. ZIE: EEMLANDSE KLAPPERS DEEL 29, BLZ. 141.
10. GAA, NOTARIEEL ARCHIEF, INVNR. AT 012 B003 (NOTARIS WILLEM VISSCHER), BOEDELSCHIEDING DD AMERSFOORT 2.1.1681.
11. GAA, NOTARIEEL ARCHIEF, INVNR. AT 012 A002 (NOTARIS WILLEM VISSCHER), FOL. 193, TESTAMENT DD 5.12.1679.
12. GAA, NOTARIEEL ARCHIEF, INVNR. AT 015 A006 (NOTARIS ANTHONIS VAN BRINCKESTEIJN), FOL. 37VS, MAGESCHIED DD 14.1.1693.
13. GAS, OUD ARCHIEF, INVNR. 129 (QUOHIEREN VAN HET HAARDSTEDEGELD).
14. HUA, DORPSGERECHTEN, INVNR. 1907, FOL. 77VS.
15. ZIE NOOT 13.

SERIE LEVENSBESCHRIJVINGEN NR.3

H.T.H. HORVERS

Wim de Kam

In de serie levensbeschrijvingen nu nummer 3. De nrs. 1 (Batenburg) en 2 (Veenstra) zijn opgenomen in de vorige nummers van "Van Zoys tot Soest" (21 jaargang nrs.2 en 3).

Deze levensbeschrijving is gewijd aan Henricus Theodorus Horvers, die in het eerste kwart van de 20^e eeuw een belangrijke bijdrage leverde aan de Soester samenleving.

'DIXI' (IK HEB GESPROKEN)

Henricus Theodorus Horvers werd op 11 december 1870 te Tilburg geboren als zoon van Theodorus Horvers en Wilhelmina Leemans.

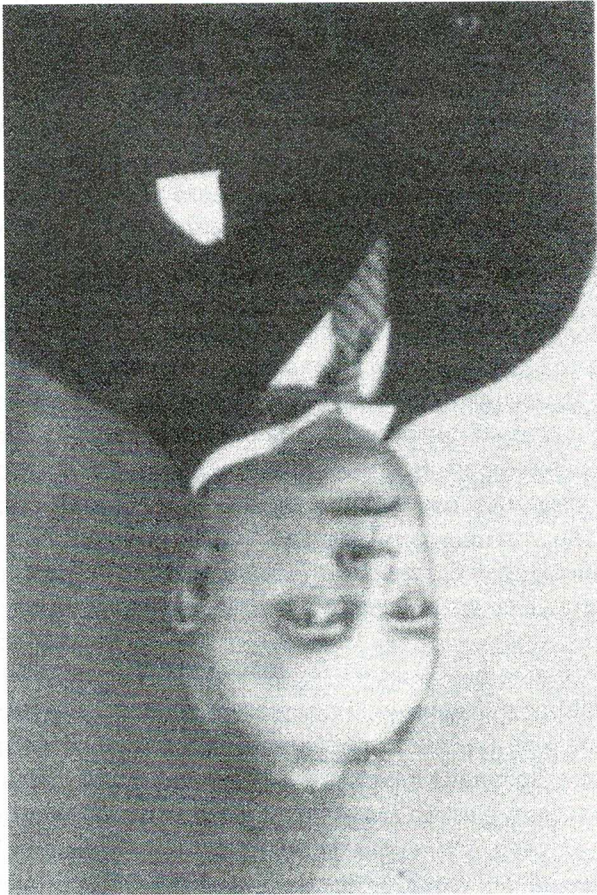
Na zijn vestiging in Soest (1897) is hij op 30 april 1898 in het huwelijk getreden met Maria Cornelia Schoppenhauer. Uit dit huwelijk zijn twee kinderen geboren , te weten: Wilhelmina Adriana (1899) en Ernst Frederik Maria (1901).

Na het overlijden van Maria Schoppenhauer(1931) is de heer Horvers op 1 juni 1932 hertrouwd met Helena Adelheid Frederica Jozefina Schattenberg.

De heer Horvers is overleden op 9 februari 1936

Toen Henricus Horvers in Tilburg het levenslicht aanschouwde had zijn vader al een Europees avontuur achter de rug. Hij had gediend als zouaaf in het pauselijk leger dat was gevormd om Paus Pius de 9de te hulp te komen in zijn strijd tegen zijn vijand Garibaldi die hem al zijn vorstendommen wilde afnemen. In het Weekblad van Tilburg van 26 oktober 1867 is één van de lange brieven opgenomen die Theodorus Horvers schreef aan zijn ouders, broers en zus vanuit Italië.

Er is over die episode veel vastgelegd. Vanuit Soest hebben ook een tiental jongemannen als zouaaf gediend in het pauselijk leger. Van één van hen zijn de belevenissen uitgebreid beschreven in ons tijdschrift 'Van Zoys tot Soest' in de jaren 1991 tot en met 1994.

We mogen aannemen dat vader Theo Horvers zijn oudste zoon Henri als opgroeiende rooms-katholieke jongeling uitgebreid verteld heeft over zijn avonturen. En wellicht zijn dat de hoogtepunten geweest in zijn jeugd die wat betreft het gezinsleven toch door veel zorg en tegenslag werd gekenmerkt. Zo werden na Henri nog 7 kinderen geboren waarvan er zes op zeer jonge leeftijd zijn overleden en zijn enige broer die overbleef gehandicapt was. Zijn moeder overleed in 1885 op 45 jarige leeftijd toen Henri 14 jaar was.

Zijn vader die spinner en drukkersknecht was geweest werd huisbaas bij een fraterhuis in Tilburg. Mede als gevolg van deze connectie werd Henri in de gelegenheid gesteld om te studeren voor onderwijzer bij de fraters. Voor frater had Henri geen ambitie als gevolg waarvan een onderwijzersfunctie in Brabant of Limburg moeilijk was. Dus werd het boven de rivieren geprobeerd. Zo is hij in Soest terecht gekomen..

Nadat hij op het station Soestduinen was uitgestapt (de spoorlijn Utrecht-Baarn was nog niet aangelegd) is hij gaan lopen naar de pastorie van de Petrus- en Pauluskerk voor een ontmoeting met pastoor Peer. Dat was dus een heel eind. Voordat hij daar arriveerde stapte hij het café binnen van Chris Uytendaal (het huidige Luikje) om een opkikkertje te nemen. Chris die koorzanger was meende dat Henri Horvers een behoorlijke kans maakte om de betrekking te krijgen omdat hij muzikaal was aangelegd . De heer Uytendaal kreeg gelijk. De heer Horvers werd benoemd tot onderwijzer aan de jongensschool St.Bonifacius.

Volgens de registers van de burgerlijke stand vestigde Horvers zich in Soest op 4 mei 1897 op het adres Bunt B 55 bij de fam.Schoppenhauer (korenmolenaar van de molen De Vlijt).

Al spoedig leerde hij een familielid daarvan nader kennen. Dat was Maria Cornelia Schoppenhauer, die woonde bij haar ouders op het Kerkpad bij de bakkerij die daar was gevestigd in het pand waar nu café De Kuil is .

Het paar trad in het huwelijk op 30 april 1898 en vestigde zich aan het Kerkpad. Eén van de getuigen bij het huwelijk was de toenmalige gemeentesecretaris Jonkergouw die bevriend was met de heer Horvers.

Als onderwijzer van de St.Bonifaciuschool heeft de heer Horvers nog gewerkt in het in 1871 gebouwde verenigingsgebouw (de school was gevestigd in de latere "zaal Noord" van het verenigingsgebouw). In 1901 zijn naast het verenigingsgebouw een nieuw schoolgebouw en onderwijzerswoning gebouwd, die er beide nu nog staan.

Tot 1934 is de heer Horvers aan die school verbonden geweest. Bij zijn afscheid werd hij o.a. toegesproken door één van zijn eerste oud-leerlingen, de

gemeentesecretaris Joop Batenburg (zie voor de levensbeschrijving van Batenburg het herfstnummer 2000 van dit tijdschrift).

De activiteiten van de heer Horvers beperkten zich niet tot zijn onderwijzersfunctie. Zoals reeds is opgemerkt, was hij muzikaal. Hij heeft gedurende lange tijd het orgel bespeeld in de parochiekerk en het kerkkoor St. Cecilia begeleid. Bovendien is hij jarenlang dirigent geweest van dit koor (als opvolger van Ebbenhorst). Gedurende een bepaalde periode van zijn dirigentschap speelde zijn zoon Ernst op het orgel. De heer Horvers was tevens directeur van de r.k. muziekvereniging van de oude r.k.parochie.

Samen met zijn vriend Alders van de kunsthandel aan de Steenhoffstraat schreef en verzorgde hij toneelstukken en toneelopvoeringen.

Daarnaast was hij actief in het schrijven van gedichten en liederen. Ter gelegenheid van de viering van het 900 jarig bestaan van Soest in 1929 schreef hij een feestlied dat toen en later werd aangemerkt als het Soester volkslied. Het staat afgedrukt in ' Van Zoys tot Soest' , 13e jaargang nr. 1 (zomer 1992). Jarenlang verzorgde hij wekelijks een rijmgedicht in de Soester Courant onder de schuilnaam Dixi (dat betekent: ik heb het gezegd). Als eerbetoon aan hem volgt hieronder zijn gedicht met een pleidooi voor het behoud van de laatste molen, waar hij bij zijn komst in Soest al snel mee vertrouwd raakte toen hij zijn intrek nam bij de toenmalige molenaar van de molen. Overigens is het te hopen dat de titel van het gedicht binnen afzienbare tijd niet meer klopt.

De laatste molen

*Als het waar is, wat de bladen
melden van de noeste "Vlijt";
dat de laatste Soester molen
gaat verdwijnen, och wat spijt.*

*Hoeveel lange, lange jaren
zwaaide hij zijn wieken rond.
Vaak tot in het avond-duister
van den vroegen morgenstond.*

*Hij, de vriend van alle Soesters
Van de grijsheid en het kind.*

*Hij, die zijn behangen schepte
in het dart 'len met den wind.*

*Hij, die velen kon betoov 'ren
wat zijn omloop mocht te bien,
waar hij bij de held 're zonne
' t mooiste landschap ons liet zien.*

*Gaat men hem straks snood berooven
van zijn omloop en zijn wiek?
' k Zie hem in mijn geest staan treuren
in zijn naaktheid, dood 'lijk ziek.*

*Spaar toch onzen laatsten molen.
Maak er dan een theehuis van
met een zijje op den omloop,
als 't wellicht niet anders kan.*

*Sloop toch niet z ' n mooie vlerken
en z 'n ouden gordelriem.
Elke slag tot zijn vernieling
drijft in ' t Soester hart een priem*

*Spaar den laatsten Soester molen.
Laat hem in z 'n ouden glans.
' t Nageslacht zal dankbaar roemen
en u lauww ' ren met een krans.*

DIXI, 2 mei 1930.

Het pleidooi heeft niet mogen baten.

Op 9 februari 1936 overleed de heer Horvers na een kortstondige ziekte. De begrafenis trok veel belangstelling. De Soester Courant berichtte daarover het volgende:

“Na een plechtige H.Mis van Requiem, waarin door het zangkoor werd uitgevoerd de 4-stemmige Mis van Perosie, werd de overledene, voorafgegaan door de leerlingen der r.k. jongensschool grafwaarts gedragen door de leden van

het Kerkkoor, waarvan de overledene zoo lange jaren directeur was. De beaarding werd verricht door den Zeer Eerw.Heer Pastoor Voss, waarna door het zangkoor op verdienstelijke wijze werd gezongen “ Pië Jezu”. Zeer onder den indruk verlieten velen den doodenakker.”

Voor de heer Horvers, die een sociaal bewogen mens was, was zeker van toepassing de Latijnse spreuk: “Di’xi et a’niman me’am salva’vi” (ik heb gesproken en mijn ziel gered)

Dat spreken deed hij op muzikale en dichterlijke toon, waarvan ‘de klank’ mede door deze levensbeschrijving in de geest nog ‘ hoorbaar’ is.

N.B. De gegevens voor dit artikel zijn ontleend aan het gemeente-archief van Soest en het gemeentearchief van Tilburg. Daarnaast is een belangrijke bijdrage geleverd door een klein-zoon van de heer Horvers, de heer J.H.E. van Dorresteijn, Kerkpad ZZ 100, die de gegevens weer heeft gekregen van zijn vader(één van de getuigen bij het tweede huwelijk van de heer Horvers) die op hoge leeftijd in 1998 is overleden (een interview met de vader van de heer van Dorresteijn is opgenomen in de jubileumkrant van de Soester Courant die verscheen op 30 augustus 1997). De gegevens over het schoolgebouw van de Bonifaciuschool zijn ontleend aan het boekje De Petrus- en Paulusparochie van de heer F.S.I. Knaapen.

MONDELINGE GESCHIEDENIS , EEN AFSCHEIDSCADEAU MET TOEKOMSTWAARDE !

Eind januari 2000 nam de heer de Widt afscheid als burgemeester van Soest. Hij stelde het op prijs dat indien men ter gelegenheid van dat afscheid iets zou willen geven dit bestemd zou worden voor het fonds mondelinge geschiedenis Soest en Soesterberg. Reeds tijdens de afscheidsavond bleek dat er sprake was van een geweldig aantal giften. Maar ook na het afscheid liep de teller nog op. In totaal kwam uiteindelijk ruim 19.000,-- binnen. Ter gelegenheid van zijn 62e verjaardag is onlangs aan dhr. De Widt een kopie van de oorkonde overhandigd met het eindbedrag van het afscheidskado. De originele oorkonde (met het ingevulde bedrag) die door dhr. en mevr. van Roomen aan de heer de Widt is overhandigd, zal ingelijst worden en binnenkort in het museum worden opgehangen.

Inmiddels zijn ter uitvoering van het project ten laste van het z.g. de Widt-fonds al de nodige uitgaven gedaan en wordt gestaag verder gewerkt aan het afnemen van interviews van oudere inwoners van Soest en Soesterberg. In de loop van dit jaar zal gestart worden met een serie radio-uitzendingen door Radio Soest gewijd aan de interviews. De Historische Vereniging Soest is de heer de Widt, die tevens lid is van de vereniging, nog steeds dankbaar voor de geweldige geste.

De afdruk van de oorkonde vindt u in dit blad afgedrukt.

Plan V,

Verbiedwaerdighe Keer Johan de Wit,
Hoogmoogende Dienaer van Kare Majesteit Beatrix Koningin der
Nederlanden, geadmittleert als Eerste Burger en Keer der Vrijheijt en
Dingbanke Keze, Zoys ende Soesterberg ende nomini officii
voerende de Schoutsregten daarover,
sij het ons, Uwe nederige dienaer en dienaressse Willem endoortje
van Roomen, naemens de gansche burgerij dezer Vrijheijt, vergunt,
naer maniere gebrueckelijck in deesen, publicq te maeken :

dat sij attestanten gehoord hebbende dat V Schout der Vrijheijt Keze,
Zoys ende Soesterberg het Ambt daarvan hebt nedergelegd ende
gansche burgerij zich, getrouw aan deselvs tradities, naer
genoechsaem is gebleeken, opgemaakt heeft omme V haere dank te
betwighen voor het bestieren van de voorszegde mooie dorpen in de
voorbijde tien jaeren.

dat V, Hoogmoogende, hebt erlanght, dat met de bijeen gebrachte
penningen de Historische Vereniging Soest specialijck sal profiteren
om de gesproken geschiedvertelling t'aller tijt goed, stendich en van
weerden te sullen houden en ten deesen voor de moderne mens
toegankelijck te maeken.

Eene daarvoor specialijck opgerichte commissie weet zich
gaandeweg verzeekert van ene finantiële bijstand voor het doen
behouden van de voorszegde geschiedvertelling met eene Somme
van 19500 guldens.

Hiervoor moogen wij ondergeteekenden condividenten V in den
Naeme der gansche burgerij, met solemnitejten naer regte en
costvrijmen gereruireert, deese obligatie toesteecken.

Alaus gedaen ende wel en duijdelijck voorgelosen ten Huize der
voorzegde Vrijheijt, heden den zeevenentwintighste Januarij
tweedvizend. Uwe nederige dienaer en dienaress,
Willem en Doortje van Roomen.

MONUMENT EN GESCHIEDENIS: HET SPIEHUIS

H. Gerth

Deze keer een monument en een stukje geschiedenis die in de omgeving van het monument heeft gespeeld. Het gaat om het "Spiehuis". Velen is verteld dat de naam van "Het Spiehuis" afgeleid is van het woord spion, maar dat is een bedenkstel en ik kom hier nog op terug.

De naam is ontleend aan het stuk grond waarop het "Spiehuis" is gebouwd, dat was n.l. spievormig. De bouwdatum is van voor 1800. Oorspronkelijk was het een boerderij die aan vele verbouwingen onderhevig is geweest, zelfs een keer vanaf de grond opnieuw is opgetrokken, maar wel in dezelfde stijl.

Het witgeschilderde pand is nu in gebruik als restaurant, haaks op de weg gelegen, te bereiken via een gemetselde brug over de Praamgracht. Het gebouw heeft een rechthoekige plattegrond 2 traveeën breed en 10 traveeën diep, heeft een bouwlaag met zolderverdieping onder een zadeldak tussen tuitgevels met de nok haaks op de weg; op de nok twee schoorstenen

De voorgevel heeft twee 6-ruitsschuifvensters, waarboven een vernieuwd roeden zoldervenster en een hijsbalkje. De zijgevels bestaan uit 9-ruitsschuifvensters; de ingang is aan de linkerkant. Op de zolderverdieping staan aan de linkerzijde 3 dakkapellen met een enkel roeden venster en aan de rechter zijde 3 dakkapellen met dubbel roeden venster. Tegen de achterzijde van de rechter zijgevel zijn twee paviljoenvormige aanbouwen op vierkante plattegrond, bestaande uit een bouwlaag met leien gedekt.

Het materiaal van het Spiehuis bestaat uit witgeschilderde in 1/4 steens verband;zwartgeschilderde plint; tuitgevels voorzien van uitkragend metselwerk (wangen) ter hoogte van de dakgoot. Het dak is bedekt met grijze oud-Hollandse pannen. De luiken zijn geschilderd in de kleuren van Pijnenburg (rood veld, witte bies en groene band). Sierankers onder de dakgoot; grote muurankers.

Het bedenkstel dat de benaming van "Het Spiehuis" afgeleid zou zijn van het woord "spion" komt voort uit de tijd dat de Orangisten en Patriotten elkaar bestreden.

De Orangisten stonden achter Prins Willem V en de patriotten achter koning Lodewijk Napoleon. Prins Willem V had een legertje bij elkaar getrokken bij Zeist en een gedeelte was in het lustslot Soestdijk ter verdediging gehuisvest. Dit waren Pruisen die door prins Willem V te hulp waren geroepen. Het

detachement van het regiment Hessen-Darmstadt stond onder leiding van Lt.kol. F.W.Erpel en majoor J.L.Sijffardt. Prins Willem V ging op 2 juli 1787 vanuit Nijmegen, waar hij zijn hoofdkwartier had, op inspectie naar Soestdijk. Daar waren de Patriotten achter gekomen door handelsreizigers die in het Spiehuis gegeten hadden, dat toen al als herberg in gebruik was. De Patriotten uit Utrecht, Stadstroepen genaamd, vatten het plan op om dat te verhinderen door het lustslot aan te vallen. Deze waren echter dusdanig slecht georganiseerd, dat onderweg van Utrecht naar Soestdijk een groot gedeelte van de troepen verdwaalde en er maar een klein gedeelte bij Soestdijk aankwam.

Daar troffen zij een schildwacht aan die niet te overreden was met hen mee te doen.

Deze man was Christoffel Pullmann, hij schoot een waarschuwingsschot dat de gekantonneerde militie in het lustslot wakker maakte en het lustslot kon verdedigen.

Christoffel Pullmann werd door de Patriotten doodgeschoten en ter nagedachtenis werd er een standbeeld voor deze dappere man opgericht, dat nu schuin tegenover het paleis op het parkeerterrein staat.

BRON: MONUMENTEN INVENTARISATIE PROJECT

HET HUIS TE SOESTDIJK

HR. J. J. MEERTS

VAN DE BOEKENPLANK.

Uniek in de stad – Charlotte J.C. Broer *)

De oudste geschiedenis van de kloostergemeenschap op de Hohorst bij Amersfoort, sinds 1050 sw Sint Paulusabdij in Utrecht:

Haar plaats binnen de Utrechtse kerk en de ontwikkeling van haar goederenbezit (ca 1000- ca 1200);

Archeologische Kroniek*)

Provincie Utrecht 1998-1999

o.a. Soest - Korte Duinen door J.P. ter Bruggen

Soest – Laag Hees door A. van Rooyen

Jaarboek Oud-Utrecht 2000 *)

JA of Nee *) – Arnold Strous (ambtenaar der Burgelijke Stand te Soest)

Over trouwen gesproken..... en het getrouwd zijn

52 Rondjes Soest *)

Geschreven en bijengelopen door Arie Wandelaar (pseudoniem voor Jan Leijendekker)

In de ontvangen periodieken van zusterverenigingen**) treffen wij ondermeer aan:

Dolderse Kroniek 4 jrg nr 1 (jan. 2001)

De wegen in het oude Den Dolder

*) bevinden zich binnenkort in de bibliotheek

**) diverse jaargangen van periodieke van zusterverenigingen treft u in de bibliotheek aan.

De leden van de Historische Vereniging Soest werken in een aantal werkgroepen om onderzoek te doen en gegevens vast te leggen. Voor nadere informatie kunt u met de contact-personen overleggen, te weten:

Werkgroep:

Archeologie : de heer J. van der Putten, telefoon 035 - 6018965
Genealogie : de heer W. Routers, telefoon 035 - 6010169
Mondelinge geschiedenis:
de heer W.P. de Kam, telefoon 035 - 5880048
Contact Gemeentelijke Monumentencommissie:
de heer H. Gerth, telefoon 035 - 6016635
Contact Museum Oud Soest:
de heer A.J. van den Dijssel, telefoon 035 - 6027238

De contributie bedraagt fl. 40,00 per jaar

Betaling is mogelijk : - op de postrekening van de penningmeester
Historische Vereniging Soest nr. 54 59 218
- dan wel op de bankrekening van de Vereniging bij
de Rabobank te Soest, rek.nr. 3599.02.235
(Giro van de bank: 21 27 75)

Losse nummers : Verkrijgbaar bij de secretaris.
Leden fl. 5,00
Niet-leden fl. 10,00

INHOUDSOPGAVE VOORJAARNUMMER 2001

	Blz.
Annalen van het St. Jozefsgesticht	1
Dirk van de Heuvel, de laatste turfstecker	8
Van oorsprong.....(deel 6)	11
Het erf Grooteloo	16
Levensbeschrijvingen: Horvers	26
Mondelinge geschiedenis, een afscheidscadeau met toekomstwaarde	32
Monument en geschiedenis: Spiehuis	34
Van de boekenplank	36

Errata: Huizen in Laag-Hees (Pijnenburg) in 1832 (los bijgevoegd)

